

Laatste der Mohikanen

Bij Piet Willems moest ik altijd aan mijn vader denken. Die had in zijn laatste levensjaren ook een baard en hij was net als Willems altijd bezig met organiseren. Het verschil was dat Piet Willems het oertype vormde van een opbouwwerker en mijn vader het prototype was van een vrijwilliger. Beiden zijn inmiddels dood. Mijn vader alweer zo'n tien jaar, Piet Willems overleed – tamelijk onverwacht – 31 juli op 75-jarige leeftijd.

Het zal aan mij liggen, maar toen ik zijn overlijdensbericht onder ogen kreeg, besprong mij het gevoel dat met het heengaan van Willems niet alleen een lichaam, maar een heel tijdperk werd begraven. Het tijdperk van het onvermoeibare optimisme. Of zoals Piet Willems het zelfs ooit zei: 'In de tijd dat het opbouwwerk nog in stromingen werd ingedeeld, noemden ze mij "romantisch-vitalist", nou ja, als dat staat voor het feit dat je in mensen moet investeren en niet in instituties, heb ik er vrede mee.'

Piet Willems verwierf – in opbouwwerklân – nationale bekendheid als drijvende kracht achter het Bossche Welzijnsproject-Oost. Samen met bewoners van deze volkswijk wist hij halverwege de jaren zeventig – tegen de zin van de plaatselijke regenten in – een compleet netwerk van voorzieningen en initiatieven van de grond te trekken. Willems wilde als opbouwwerker vanuit de basis werken, 'als we vanuit betrokkenheid met elkaar aan de slag gaan, betekent dat meteen verandering'. Hij ging zelfs met zijn bewoners een weekje op vakantie in de Volkshogeschool te Valkenburg. Paolo Freire's *Pedagogie van de onderdrukten* was zijn inspiratiebron. Mensen moesten vanuit hun eigen ervaringen tot handelen, tot een zelfontdekte strategie van ontplooiing komen, dus niet vanuit de programmering van welzijnsinstellingen.

Er werd in de jaren zeventig veel gediscussieerd en geschreven over de beweging vanuit de basis, maar slechts weinigen brachten het ook echt in de praktijk. Willems was een van hen. Hij sprak de taal van de Bosschenaren, wist wat er in hen omging. Voordat hij zich op 37-jarige leeftijd aanmeldde bij de sociale academie in Breda was hij grondwerker, glasmenger en stofzuigerverkoper geweest. Dat bleek een goede leerschool. De boekenwijsheid kwam daar later bovenop; ze gaf woorden aan zijn passie, zijn overtuiging, zijn onverwoestbare optimisme. Geen babyboomer die daaraan kon tippen.

Mijn kennismaking met Willems dateert van midden jaren tachtig. Ineens stond er een Brabantse kabouter zonder puntmuts in het redactielokaal van het tijdschrift *Marge*, mijn toenmalige werkgever. Hij deed alsof wij elkaar al jaren kenden, en begon spontaan commentaar te leveren op allerlei artikelen die wij de laatste maanden hadden geplaatst. Wij raakten in debat, en even snel als hij was binnengekomen was hij weer verdwenen. 'Wie was dat?' vroeg ik aan mijn collega's. 'Ken je die niet? Dat was Piet Willems, de Piet Willems.'

Sindsdien heb ik Piet Willems met lange tussenpozen gesproken. Soms gingen er jaren overheen, maar altijd was er weer een moment dat hij aan de telefoon hing. Om iets te melden, om me ergens voor te polsen. En altijd etaleerde hij die vanzelfsprekende vertrouwelijk-

heid die hoort bij mensen die weten dat ze in hetzelfde kamp zitten en het gelijk aan hun kant hebben.

Piet Willems was geen schrijver. Ook geen theoreticus, hoezeer hij soms tegenover onderzoekers en journalisten zijn best ook deed om met namen en theorieën te komen, overtuigend was het nooit echt. Zijn drs-titel, op 60-jarige leeftijd binnengehaald, bracht daar geen verandering in. Hij was op zijn best als hij met zijn hart sprak. Steeds opnieuw probeerde hij anderen (waaronder ik dus) te inspireren om hem in zijn passie te vergezellen. Dat deed hij op een aardige, bijna Brabantse manier: hij polsde je, maar liet je zelf de keuze.

Ikzelf vond nooit de tijd om hem in een van zijn dromen te vergezellen. Maar opbouwwerkmethodeoloog Harry Broekman gelukkig wel. In 2001 heeft hij op basis van een flink aantal interviews het gedachtegoed en de carrière van Piet Willems aan het papier toevertrouwd. Het resultaat daarvan verscheen in de reeks *Opbouwteksten* (nr. 16) onder de titel: *Radicaal kiezen voor opbouwwerk*. Nu Willems dood is, realiseer je dat het boekje een vorm van geschiedschrijving was. Broekman wilde iets vastleggen, een verhaal over professioneel engagement, dat eigenlijk aan het verdwijnen was. Willems hield het in leven, maar hij behoorde tot de laatste der Mohikanen.

De moderne management- en productiecultuur staat tegenwoordig geen helden meer toe. Directeuren komen en gaan en professionals mogen geen naam meer hebben. Willems zelf – tot de laatste dagen van zijn leven actief in allerlei initiatieven – werd daar niet vrolijk van. Hij voelde zichzelf allerminst een held, maar de kern van het werk zat toch in de mogelijkheid om te improviseren, ter plekke iets op gang brengen. In 1998 vertelde hij mij: 'Het element van improviseren, van wisselwerking laten ontstaan, dat wordt uit het werk gesaneerd. Er wordt veel te veel vastgezet, in plannen gegoten, in input en output. Er wordt te veel vanuit de zolder van het stadhuis gestuurd, vanuit een beperkte waarneming en lichtvaardige analyses. Het opbouwwerk zoals wij dat deden, dat was toch vooral ook opgaan in de wijk. Samen dromen, samen doen, dat was ons motto.'

Nu Piet Willems dood is, lijkt het erop dat dit type professionele overgave definitief tot het verleden behoort. Dat is treurig: de laatste der Mohikanen is definitief naar de eeuwigde jachtvelden vertrokken. Hopelijk vindt hij er de rust die hem na een leven lang bewegen aan de basis toekomt, maar ik gok erop dat hij zelfs in het hiernamaals de geesten zal proberen te verbreederen. Zijn onverbetelijkheid was namelijk zijn grote kracht. Piet Willems verdient het om herinnerd te worden.

Jos van der Lans

Piet Willems (m.m.v. Harry Broekman), *Radicaal kiezen voor opbouwwerk*. *Opbouwteksten* 16. Den Haag: Gradus Hendriksstichting, 2001, ISBN 90728461168